

Wandelen en fietsen langs monumenten in Driebergen-Rijsenburg

13 en 14 SEPTEMBER 2025

Erfgoed & Architectuur

VRIENDEN
LOTERIJ

OPEN
MONUMENTEN
DAGEN

STICHTING DRIEBERGEN-RIJSENBURG

Vroeger & Nu

Colofon

Comité Open Monumentendagen Driebergen-
Rijsenburg, 2025

Auteur: Jurriën Dengerink

Medewerkers: Bram Dekker, Marinka Haring,
Hans Havers, Tim Verhoef

Ontwerp: Chris Bor

Druk: Drukkerij en kopieerservice Van Ek

Het Comité Open Monumentendagen Driebergen-
Rijsenburg maakt deel uit van de Stichting
Driebergen-Rijsenburg Vroeger & Nu, Poortgebouw,
Traaij 104-106, 3971GB Driebergen-Rijsenburg.

We hebben er bij de samenstelling van dit boekje naar
gestreefd de rechten van derden zo goed mogelijk in
acht te nemen. Degenen die desondanks menen zekere
rechten te doen gelden kunnen zich tot de uitgever
wenden.

Hoofdsponsors Open Monumentendagen

De Open Monumentendagen Driebergen-
Rijsenburg zijn mogelijk gemaakt door onder meer
onderstaande sponsors, Driebergse winkeliers,
vrijwilligers en monumenteigenaren.

GEMEENTE
UTRECHTSE HEUVELRUG

Stichting Wel-Doen
Driebergen-Rijsenburg

Architectuurstijlen en architecten in Driebergen-Rijsenburg

Tot begin 18^e eeuw was Driebergen een van de engdorpen langs de Utrechtse Heuvelrug, en bestond het dorp naast de Catharijnekapel uit niet veel meer dan enkele boerderijen, een paar kleine huizen en de herbergen 'Het Wapen van Driebergen' en de 'Prins van Oranje'.

In de periode 1650 – 1800 was de architectuur Frans beïnvloed. Kenmerkend zijn de zogenaamde Lodewijk-stijlen (Lodewijk XIV 1650-1740, Lodewijk XV 1740-1770, Lodewijk XVI 1770-1800). Een origineel huis in de **Lodewijk XIV-stijl** is er niet meer in Driebergen, ook al is het hoofdhuis van de buitenplaats Dennenburg (Engweg 34) in 1890 wel herbouwd in die stijl.

In Driebergen hebben we wel een prachtig voorbeeld van een origineel huis in de stijl van **Lodewijk XV, ook wel de Rococo-stijl** genoemd: Sparrendaal. Kenmerkend voor de Rococo-stijl zijn bijvoorbeeld de rijk versierde ingangspartij met het verguld smeedijzeren hekwerk op het balkon en de balustrade boven de daklijst. Maar deze stijl is vooral beroemd om zijn interieurs met mooie stucplafonds en wandschilderijen, en op Sparrendaal zijn die prachtig gerestaureerd.

Het huis bevat trouwens ook elementen van het **Hollands classicisme**, een bouwstijl die zijn bloeitijd had in een eerdere periode, halverwege de 17^e eeuw (zie bijvoorbeeld het paleis op de Dam in Amsterdam). Dat zie je bijvoorbeeld aan de symmetrische indeling van de gevel en het interieur, de vormgeving van de schoorstenen en

het torentje, met daarin wind- en zonnewijzers, en aan de zijkant de in het metselwerk uitgespaarde blinde nissen.

Driebergen-Rijsenburg is uniek in Nederland met het ensemble van de kerk Sint Petrus' Banden en het Kerkplein in **Empire-stijl**. Qua periode valt die stijl samen met de periode dat Napoleon keizer was (1806-1813). Nederland was in die tijd bezet door de Fransen (denk ook aan het kampement Austerlitz). Petrus Judocus van Oosthuysen, die onder meer het huis Rijsenburg aan de Langbroekerdijk bezat, was op goede voet met de broer van Napoleon, Lodewijk Napoleon, die aangesteld was als koning over de Nederlanden. Zo kon hij vrij gemakkelijk toestemming krijgen voor de bouw van een van de eerste katholieke kerken in Nederland na de 16^e-eeuwse Reformatie. De Empire-stijl sluit aan op de classicistische Lodewijk XVI-stijl, met zuilen, pilasters en frontons in de voorgevel, maar gaf er wel een eigen draai aan met een nog monumentaler en weelderiger uitstraling. Zie bijvoorbeeld de rijk versierde daklijst en de vazen links en rechts bovenaan de voorgevel.

Ook de ronde bovenkant en de indeling van de ramen van de huizen aan het Kerkplein zijn kenmerkend voor de Empire-stijl.

Adrianus Tollus (1783–1847) was de architect van de kerk Sint Petrus' Banden, de huizen op en rond het Kerkplein en van de herberg het Wapen van Rijsenburg. Dit was zijn eerste opdracht als architect, daarvoor was hij landmeter. Vanaf 1815 was hij in dienst bij het Ministerie van Waterstaat. Daardoor raakte hij betrokken bij het maken van ontwerpen van kerken in opdracht van dat ministerie, de zogenaamde water-

staatskerken. Adrianus Tollus wordt gezien als een van de vooraanstaande neoclassicistische bouwmeesters van zijn tijd.

In de 19^e eeuw komen de neostijlen op (1800–1915). Er wordt teruggerepen op eerdere bouwstijlen, zoals het classicisme, de gotiek en de renaissance. In Driebergen zien we daarvan mooie voorbeelden. Dat komt mede omdat Driebergen door de komst van het station in 1843 gemakkelijker bereikbaar werd. Welgestelden uit het westen lieten hier hun buitenhuizen bouwen.

Het belangrijkste motief in het **neoclassicisme** (1810-1870) is het tempelfront. In Driebergen zie je dat bijvoorbeeld terug in de huizen Bloemenheuvel (Hoofdstraat 25, 1845) en Buzziburg (Buzziburglaan, oorspronkelijk 1829). Bij andere huizen is deze stijl herkenbaar aan een rij zuilen in of voor de gevel, zoals bijvoorbeeld bij De Horst (Hoofdstraat 211; het oorspronkelijke huis op dit

De Horst omstreeks 1860 - litho P.J. Lutgers

adres uit 1835 had trouwens ook een tempelfront). Veel van deze huizen zijn wit gepleisterd.

De **neogotiek** (1850-1910) is rijk vertegenwoordigd in Driebergen-Rijsenburg, mede door de aanwezigheid van architect Alfred Tepe. De neogotiek was een (vooral katholieke) reactie op de strakke vormen van het (neo)classicisme.

Middeleeuwse gotische kathedralen dienden als voorbeeld. Kenmerkend zijn de hoge spitsboogvormige ramen. De meeste gebouwen werden opgetrokken in baksteen. In deze regio werd vooral teruggegrepen op de Nederrijnse gotiek. Deze Utrechtse school binnen de neogotiek stond tegenover de meer internationaal georiënteerde school rond Pierre Cuypers en diens volgelingen. Tepe bouwde onder meer de kapel bij Broekbergen aan het eind van het Kloosterlaantje, waarvan alleen de toren nog over is (1883), en de uitbreiding van het klooster aan de Rijsenburgselaan (1898). Ook kleinere gebouwtjes zijn van zijn hand, zoals de schuur achter boerderij Buzziburg (te zien vanaf Drieklinken). Maar het mooiste neogotische gebouw in Driebergen is villa Kastanjehof (Hoofdstraat 49, 1879-80) die Alfred Tepe voor zijn broer liet bouwen. Pierre Cuypers ontwierp het neogotische Schaepmanmonument aan de Hoofdstraat.

Villa Kastanjehof

Alfred Tepe (1840-1920) was na Pierre Cuypers de belangrijkste architect van de neogotiek in Nederland. Hij studeerde architectuur aan de Bauakademie in Berlijn. In 1872 verhuisde hij naar Utrecht. Schaepman, die verbonden was aan het Grootseminarie in Driebergen-Rijsenburg, was inmiddels aartsbisschop van Utrecht geworden. Via zijn vriend Van Heukelum zorgde Schaepman er voor dat Tepe de grote bouwopdrachten in het aartsbisdom kreeg. Ook na de dood

van Schaepman in 1882 kreeg Tepe talrijke bouwopdrachten via het zogenaamde St. Bernulphusgilde, een groep katholieke geestelijken die streefden naar een heropleving van nationale tradities en vakmanschap in religieuze kunst en architectuur. In 1891 verhuisde hij naar Driebergen (hij woonde op Kerkplein nr. 8).

Kerkplein 8 achterzijde jan. 1971

Rond 1875 verscheen naast het neoclassicisme en de neogotiek een derde neostijl: de **neorenaissance** (1875-1900). Het gaat om bakstenen gebouwen met gele of witte horizontale (cordon)banden en boven een rechthoekig venster tegeltableaus in een bakstenen boog met een sluitsteen van natuursteen. Ook kenmerkend zijn de bolvormige stijlen in balkonbalustrades met daarop siervazen, trapgevels, dakkapellen in de vorm van een zogenaamd 'oeil de boeuf', en houtsnijwerk in klassieke vormen in de kozijnen. Van deze bouwstijl zijn er veel exemplaren in Driebergen, vooral villa's, zoals Hoofdstraat 84 (Providentia, 1893) en Hoofdstraat 178 (1896), maar ook kleinere huizen: Van Vollenhovenpark 21-22 en 23-24 en Schaepmanlaan 19. Huis Broekbergen na de verbouwing in 1912 is ook een voorbeeld van de neorenaissancestijl.

Aan het eind van de 19^e eeuw had men genoeg van de neostijlen, en zocht men naar nieuwe vormen. We zien dan in Driebergen de **chaletstijl** opkomen. Relatief rijke mensen trokken in die tijd naar Zwitserland als toeristische bestemming, en

wilden hetzelfde gevoel hebben in plaatsen als Driebergen, bekend om hun natuurschoon. Dat de huizen die ze lieten bouwen qua stijl weliswaar elementen bevatten van de chalets in Zwitserland, maar er beslist geen kopieën van waren, deerde hen niet. De meestal bakstenen gebouwen hebben sterk overstekende daken, uitbundig voorzien van met snijwerk versierde windveren en sierspanten. Restaurant Klein Zwitserland aan de Traaij 295 en het landhuis aan Klein Loolaan 13 lijken in Driebergen nog het meest op een chalet, maar de pastorie naast de Immanuelkerk (1888) en de Kattekroeg op de hoek Bosstraat – Arnhemsebovenweg (1893) zijn ook enkele voorbeelden.

Voormalige Kattekroeg

Na 1900 doet ook de **Jugendstil** zijn intrede in Driebergen. In de gevels zijn er vaak loggia's, ronde vormen en tegeltableaus met plantaardige motieven. Ook hebben deze huizen vaak bijzondere glas-in-lood-ramen. Diverse huizen in Driebergen hebben elementen van deze stijl, onder meer villa Sterrebosch (nu IVA Business School) aan de Hogesteeg (1903-04) en Villa Nelly (Hoofdstraat 74, 1915-16).

Bij het **eclecticisme** dat in de tweede helft van de 19^e eeuw opkwam worden verschillende historische stijlen door elkaar gebruikt. Bij veel villa's aan de Hoofdstraat in Driebergen (o.a. de nrs. 90, 178 en 180) zien we dat elementen uit een historische stijl (bijvoorbeeld de baksteen met horizontale gele banden uit de neorenaissance) gecombineerd worden met daken die overeenkomen met de chaletstijl. Deze combinatie wordt ook wel het schilderachtig eclecticisme genoemd vanwege de combinatie van hoektorentjes, erkers, serres en allerlei topgevels.

De **Amsterdamse school** zette zich af tegen het zakelijke van Berlage en later tegen het koele rationalisme van het Nieuwe Bouwen. Kenmerkend zijn het gebruik van versieringen in de bakstenen gevels, grillige kozijnvormen en een bijzondere roedenverdeling in de ramen. Villa Eikenhoven (Hoofdstraat 76, 1915-6) is een prachtig voorbeeld van een 'Gesamtkunstwerk' in deze stijl.

Villa Eikenhoven

Daarnaast bevatten veel kerken in Driebergen elementen die teruggrijpen op de Amsterdamse school, vooral de Parklaankerk (1929) en wat nu de Pauluskerk van de Christengemeenschap is (1922) achter de kerk Sint Petrus' Banden. De villa's aan Burgemeesterspark 11 en 23 zijn voorbeelden

van de 'Bergense variant' van de Amsterdamse Schoolstijl.

Daarnaast zijn er vanaf het begin van de vorige eeuw tot aan de Tweede Wereldoorlog in Driebergen huizen in de **(Engelse) landhuisstijl** gebouwd (bijvoorbeeld Huis Valentijn in 1906; Emmalaan 6 in 1926, Diederichslaan 43-47 in 1926, Arnhemsebovenweg 195-197 in 1938). Vaak zijn het huizen met een rieten dak of met vakwerk in de gevel. Bij het ontwerp werd ook vaak de tuin betrokken: het was een denken 'van binnen naar buiten'.

Villapark Welgelegen

Na de Tweede Wereldoorlog zien we een veelvoud van architectuurstijlen ontstaan. Als reactie op het strakke nieuwe bouwen ontstond binnen het traditionalisme de **Delftse school**. Een fraai voorbeeld daarvan is villapark Welgelegen (1953-1954). Tenslotte mag niet ongenoemd blijven de stijl van het **organisch expressionisme**, geënt op het gedachtegoed van de antroposoof Rudolf Steiner. Karakteristieke voorbeelden zijn het Iona-gebouw (Hoofdstraat 20, 1977-8) en (minder uitgesproken) de Tempelhof aan de Sparrenlaan.

De ruimte ontbreekt hier om alle moderne architectuurstijlen die voorkomen in Driebergen te beschrijven.

Vanaf rond 1900 spelen vooral lokale architecten en aannemers een belangrijke rol in het ontwerpen en bouwen van huizen en andere bouwwerken in Driebergen-Rijsenburg.

Een belangrijke figuur was Hendrik van Amerongen (1882-1964). In 1906 werd hij opzichter en van 1928 tot 1947 was hij de eerste gemeentearchitect van de gemeente Driebergen (en vanaf 1931 ook van het met Driebergen samengevoegde Rijsenburg). Een van zijn eerste werken was het opknappen van de Zwitserse

Brug in het Driebergse Bos. Maar hij maakte vooral naam met het mee ontwikkelen van het deel van het landgoed Dennenburg dat in 1922 werd verkocht en waarop onder meer de Parklaan, de Sterreboschlaan en de Rosariumlaan verzezen. Daarmee zette hij in de jaren twintig en dertig ook de toon voor andere villawijken in Driebergen. In 1927 kreeg hij de opdracht voor de verbouw (uiteindelijk vrijwel volledige nieuwbouw) van de Grote Kerk aan de Hoofdstraat. De aula en de dienstwoning als onderdeel van de Nieuwe Algemene Begraafplaats aan de Traaij 301, in de stijl van de Amsterdamse School, zijn ook door hem ontworpen.

Een bekende architecten-aannemersfamilie in Driebergen-Rijsenburg was generaties-lang de familie Appels. Dirk Appels (1856-1920) bouwde en verbouwde heel veel woningen in Driebergen-Rijsenburg in het laatste kwart van de 19^e en het eerste kwart van de 20^e eeuw. Zijn zoon Jan Appels (1889-1941) was erg onder de indruk van de Engelse tuinstad-gedachte, gericht op betere huisvesting van de werkende klasse. Belangrijke principes waren: goedkope woningen in een wijk waarin ieder zijn eigen herkenbare plek kon hebben en een aanleg met ruime tuinen zodat men zijn eigen groente kon verbouwen. Jan Appels ontwierp in aansluiting daarop onder meer de huizen aan de Wethouderslaan 2-28.

Wethouderslaan 20

Tenslotte mag niet onvermeld blijven de architect en aannemer Job van Dusschoten (1867-1953), die in 1888 in Driebergen kwam wonen. Hij leerde het vak van timmerman bij aannemersbedrijf Appels, maar bouwde met zijn eigen bedrijf, dat uiteindelijk meer dan 45 werknemers telde, rond 1900 veel huizen aan de Wethouderslaan, Secretarislaan en Burgemeesterslaan. Zijn gevoel voor kwaliteit werd gewaardeerd, en het was niet voor niets dat hij in 1903 gevraagd werd om de monumentale villa Sterrebosch aan de Hogesteeg en in de jaren 1913-1916 om de villa's Nelly en Eikenstein aan de Hoofdstraat te bouwen. Job van Dusschoten was trouwens al tijdens de Eerste Wereldoorlog de 'uitvinder' en producent van houten fietsbanden, die vooral in de Tweede Wereldoorlog een uitkomst waren, toen rubber schaars was.

Job van Dusschoten

Architectuurwandelroute Rijsenburg OMD 2025 3,1 km

We starten de wandeling op het Kerkplein.

Kerkplein en kerk Sint Petrus' Banden

In opdracht van Petrus Judocus van Oosthuyse had de Haagse architect Adrianus Tollus het geheel van kerk Sint Petrus' Banden, Kerkplein en Wapen van Rijsenburg ontworpen en in 1809-1813 laten bouwen. Het geheel mag uniek genoemd worden. De huizen op het Kerkplein (en een paar jaar later de vergelijkbare huizen aan de Hoofdstraat) waren bedoeld als woningen en werkplaatsen voor de ambachtslieden (o.a. hoeden- en kousenmakers, spinners en wevers, makers van uniformen) voor onder meer het Franse leger in Austerlitz.

Ook de kerk op zich is uniek in Nederland. De kerk was de eerste rooms-katholieke kerk die weer in ons land gebouwd mocht worden nadat de uitoefening van de Roomse religie in 1581 door de Staten van Utrecht en ook elders was verboden, en is bovendien in ons land de enige kerk in Empire stijl (zie voor een verdere beschrijving van de buitenkant het hoofdstuk over architectuurstijlen). De binnenkant van de kerk is zeker een bezichtiging waard. Ook daar zien we verwijzingen naar bouwwerken uit het Romeinse keizerrijk: het interieur is overdekt door een groot tongewelf, zoals dat ook voorkwam in een Romeinse hal, en aan de zijwanden zijn zuilen aangebracht in dorische stijl. Van Oosthuyse bracht ook stukken uit zijn kunstverzameling in de kerk: achterin de kerk hangt bijvoorbeeld een schilderij uit de school van Rembrandt, waarop Petrus uit de gevangenis wordt bevrijd: zeer symbolisch voor de nieuwe fase die de katholieke kerk rond 1810 kon ingaan, maar ook

passend bij de levensfase van Petrus Judocus van Oosthuyse zelf.

Sla, als je de kerk uitkomt, scherp linksaf langs de kerk het grindpad op, en meteen rechts is daar de Pauluskerk.

Pauluskerk

De Pauluskerk is een mooi voorbeeld van een gebouw in de stijl van de Amsterdamse School. Het pand uit 1922 was aanvankelijk patronaatsgebouw (gebouw voor de vorming en scholing van rooms-katholieke jeugd) en kosterswoning voor de nabijgelegen kerk Sint Petrus' Banden. Sinds 1990 kerkt hier de Christengemeenschap. Kenmerkend voor de stijl van de Amsterdamse School is het decoratieve metselwerk. De gevels zijn voorzien van horizontale banden van een donkerder kleur baksteen en gekleurde tegels. Ook de twee hoge en smalle ramen met roedenverdeling in de voorgevel passen in deze stijl. Bovenin de voorgevel is in een nis een beeld van de apostel Paulus.

Sla, na een bezoek aan de Pauluskerk, rechtsaf verder het grindpad af.

Aan je rechterhand zie je nu het huis Pieterburen. Het oorspronkelijke huis is in 1840 gebouwd, rond 1880 zijn een verdieping en een zolder toegevoegd. Vroeger was dit de pastorie, nu worden er diverse activiteiten door de parochie georganiseerd en is een deel van het pand verhuurd. In 1938 was er in

Pieterburen

het voormalige Grootseminarie (aan de overkant van de Hoofdstraat) een brand. De voordeuren van dat pand werden gered en dienen nu als voordeur van dit huis. Schuin rechtsachter dit huis is in 2009 de door architect René Smorenburg ontworpen Petrus- en Pauluszaal gebouwd.

Sla na het Petrus- en Paulushuis rechtsaf de Van Vrijberghestraat in.

Aan het eind van de Van Vrijberghestraat waren rond 1900 twee slagerijen gevestigd. Rundvleeschhouwer Ros was in de huidige panden 6 t.m. 10 de oudste. George Marlet was daar eerst slagersknecht, maar begon in 1894 voor zichzelf aan de overkant als varkens- en spekslager. De families Marlet hebben sindsdien een belangrijke rol gespeeld in het katholieke leven in Rijsenburg, en al jaren is slagerij Marlet aan de Traaij een begrip.

Sla een het eind van de Van Vrijberghestraat rechtsaf de Van Rijckevorselstraat in.

De Van Rijckevorselstraat was begin 20^e eeuw wat nu de Traaij is: een winkelstraat. Bij diverse huizen zie je nog de resten van winkelpuizen met grote etalageruiten. Voor veel van die winkels en kleine bedrijfjes was het voormalige Grootseminarie een belangrijke klant.

Op het terrein achter nr. 16 en nr. 12 stond vroeger een gashouder. Terwijl Driebergen een eigen

Gashouder van gasbedrijf Zeist in de tuin van de familie van Maren. ca. 1940

elektriciteitsfabriek had aan de Buntlaan, betrok Rijsenburg als aparte gemeente vooral gas uit Zeist. Op nr. 2 staat het gebouw waar sinds 1989 het Museum Militaire Traditie is gehuisvest. Voor de oorlog was dit hét multifunctionele dorpscentrum 'Utile Dulci' (verenig het nuttige met het aangename) van Rijsenburg: er werden talrijke toneelvoorstellingen, feestavonden, vergaderingen, filmvoorstellingen en ook regelmatig een pluimveetentoonstelling georganiseerd.

Utile Dulci

Aan het eind van de Van Rijckevorselstraat zien we aan de overkant van de Hoofdstraat schuin rechts en schuin links twee buitenplaatsen in neoclassicistische stijl: eerst op nr. 69-71 het in opdracht van Margaretha de Jong (de weduwe van Petrus Judocus van Oosthuysen) in 1833 gebouwde 'Bloemenoord'. En op nr. 67 'Bijldorp'. Beide huizen hadden in het begin slechts één bouwlaag, maar in

de tweede helft van de 19e eeuw kregen ze allebei een extra verdieping. Bij Bijdorp staat trouwens recht tegenover de Van Rijckevorselstraat een qua architectuur interessant voormalig koetshuis uit 1883, volgens Gaasbeek (zie literatuurlijst) in eclectische stijl: de gele horizontale speklagen in het roodkleurige metselwerk zijn neo-renaissancistisch, de inrijdeuren zijn classicistisch en de 'voluutachtige' versieringen naast de deurtjes boven de inrijdeuren zijn neo-barok. Tegen de linkergevel was destijds een hondenhok gebouwd in chaletstijl.

Koetshuis Bijdorp

Sla aan het eind van de Van Rijckevorselstraat linksaf de Hoofdstraat in, volg het trottoir aan de linkerkant van de weg.

Naast Bijdorp aan de overkant van de Hoofdstraat staat het wooncomplex met seniorenwoningen Kraaijbeek. Kraaijbeek heeft een lange geschiedenis. In de 16^e eeuw stond hier de boerderij 'Onder de Craijen'. In 1835 liet Margaretha van Oosthuyse er een huis bouwen, dat in 1901 naar een ontwerp van A.J.W. Harzing werd verbouwd en uitgebreid: er kwamen toen een extra verdieping en een toren op het huis, en een dak in Franse stijl. Aan het eind van de jaren dertig verschaftte de buitenplaats als 'koloniehuis' onderdak aan Joodse kinderen, die door hun

ouders uit Duitsland naar het veilig geachte Nederland waren gestuurd. Het huis, dat inmiddels bejaardenoord was geworden, brandde in 1969 af, waarbij zeven bewoners om het leven kwamen. De bewoners werden tijdelijk ondergebracht in noodwoningen. Toen de bewoners van het in 1977 gebouwde huidige wooncomplex onlangs te horen kregen dat ook dit gebouw zou worden afgebroken en daartegen in actie kwamen, heeft de eigenaar het huis in de verkoop gedaan.

Aan de linkerkant komen we nu, nadat we de Emmalaan zijn overgestoken, bij Villa Providentia, Hoofdstraat 84.

De villa, die dateert uit 1893, is gebouwd door de firma W.H.P. Kok. Het pand diende als beleggingsobject en werd de eerste twintig jaar aan particulieren verhuurd. Nadien heeft de villa een reeks eigenaren en huurders gehad, waaronder het Humanistisch Verbond. De huidige eigenaren kochten de villa van het Verbond in 1983.

Providentia

De villa is een mooi voorbeeld van de neorenaissancestijl en rijk gedetailleerd. Ze heeft een asymmetrische hoofdvorm, en een souterrain en twee bouwlagen onder een samengesteld dak. De gestucte hoekblokken en diamantkoppen zijn voor een groot deel origineel en de houten balustrades zijn hersteld. Aan de voorzijde zit een vijfhoekige erker met een rijke decoratie rond de kozijnen, waarboven een balkon en topgevel uitrijst. Er is een tweetal serres, waarvan de kleinste voorzien is van een balkon. De torenspits op de toren boven de voordeur is in 1977 helaas gesloopt wegens bouwvalligheid.

Steek na een bezoek aan Providentia de Hoofdstraat over, ga een stukje naar rechts en neem de eerste ingang naar links, de asfaltweg die links langs Beukenstein loopt. Neem, ongeveer bij het huis, het wandelpad naar links. We komen nu in Park Beukenstein.

Op de plek van het huidige huis Beukenstein had Margaretha de Jongh rond 1820 de buitenplaats Pietersberg gesticht, naar een ontwerp van Adrianus Tollus. Eind 19^e eeuw liet de zeer vermogende J.R.H. Neervoort van de Poll het oude huis vervangen door een grote villa in eclectische stijl.

Hij breidde ook het park rond het huis uit, dat toen Beukenstein genoemd werd. In 1910 bracht de bekende tuinarchitect L.A. Springer meer eenheid in het park met onderling verbonden vijvers, slingerende paden en visuele verbindingen. Als lid van de Nederlandse delegatie in Japan was Neervoort van de Poll erg geïnteresseerd

Beukenstein

in Japanse cultuur en architectuur. Daarom liet hij in en rond park Beukenstein diverse Japanse elementen aanbrengen. Nu zijn er plannen om die Japanse elementen terug te brengen in deze sterk verwaarloosde tuin. Een van die Japanse elementen is de grote houten poort of rode Tori, die aan het begin van het wandelpad heeft gestaan. Dan heeft Driebergen-Rijsenburg er een unieke tuin bij, want er zijn vrijwel geen andere Japanse tuinen in Nederland.

Japanse elementen in Park Beukenstein

Vervolg het pad. Sla linksaf waar het pad een bocht naar rechts maakt, naar het bruggetje.

Schuin links voor je zie je een heuveltje. Op dit heuveltje stond destijds een gebouwtje in de vorm van een Japans theehuis.

Vervolg over het bruggetje het pad, dat afbuigt naar rechts. Na een weide aan de rechterkant staat aan de rechterkant een groep oude Japanse esdoorns. Vervolg het pad over de Japanse boogbrug. Loop daarna via een zigzag rechts-links zo veel mogelijk rechtdoor, en als de struikbegroeiing ophoudt schuin links tegen een helling op (er is niet echt een pad). Sla bovenaan de helling linksaf, een smal paadje in.

Na een tijdje zie je door het struikgewas aan de rechterkant beneden een huis liggen (Sparrenlaan 12A). Neervoort van de Poll liet dit huis in 1894 bouwen, geïnspireerd door de bouwstijl van Japanse tempels. Hij bracht er zijn vlinderverzameling in onder. Het pand is in 1950 verbouwd en veel Japanse elementen zijn daarmee verdwenen. Wel is het dak in Japanse stijl boven de eerste verdieping behouden.

Sla voorbij de vijver linksaf, door de beukenlaan.

Sla vervolgens, waar de vijver linksaf gaat, het pad rechts in. Het pad loopt achter en vervolgens rechts langs het gebouw 'De Tempelhof' en komt uit op de Sparrenlaan. Sla daar linksaf.

De Sparrenlaan komt uit op de Verheullaan. Steek deze over en ga ongeveer rechtdoor het fietspad in (het zogenaamde Lieftincklaantje). Na een tijdje kun je rechts door de afscheiding het huis Kastanjehof zien.

De bekende architect Alfred Tepe heeft de Kastanjehof voor zijn broer E.A.J.M. Tepe ontworpen en in 1879 laten bouwen. Dit is voor zover bekend het enige woonhuis dat hij heeft

ontworpen. Daarvoor liet hij zich inspireren door de Noordduitse baksteengotiek, ook wel Hanzegotiek genoemd. Typisch kenmerk voor deze bouwstijl is het uitsluitend gebruik van baksteen, ook voor de detaillering. Dat zie je bijvoorbeeld aan het metselwerk boven en onder de ramen en onder de dakgoten. Bijzonder is de trapgevel met de erker aan de zuidkant, die je goed kunt zien vanaf het fietspad. Bovenop de gevel staan pinakels met daarbovenop weer mooie smeedijzeren spitsen. Boven de vensters zijn verdiepte velden in het metselwerk uitgespaard in verschillende boogvormen.

Ga aan het eind van het fietspad door het draaihek en sla rechtsaf de Hoofdstraat in.

Op de hoek van de Hoofdstraat en de Loolaan aan de rechterkant staat Mariënburg. Als je voor het gebouw staat, zie je eigenlijk twee afzonderlijke delen. Het linkergedeelte, het witgepleisterde herenhuis, is in 1860 in neoclassicistische stijl gebouwd. Een vijfzijdige paviljoenvormige aanbouw is er later aan de rechterkant toegevoegd. Coen Temminck Groll en zijn vrouw Willeke Temminck Groll-Appels behoorden tot de laatste bewoners. Coen was als hoogleraar Architectuur en restauratie een markante persoonlijkheid en vervulde binnen de Nederlandse monumentenzorg een belangrijke rol. Ook is hij mede-initiatiefnemer en voorzitter geweest van Driebergen-Rijsenburg Vroeger en Nu. Willeke was afkomstig uit de beroemde Driebergse

Mariënburg

familie van aannemers Appels. Haar vader had destijds Mariënborg gekocht, mede om het van de sloop te redden.

Steek bij de voetgangersoversteekplaats de Hoofdstraat over en sla linksaf terug de Hoofdstraat in.

Op de hoek van de Hoofdstraat en de Kleinlolaan staat het huis 'Nelly', een mooi voorbeeld van een villa in Jugendstil-stijl, met een ronde omlijsting van het balkon en een tegeltableau met de naam Nelly. Het is gebouwd in 1915-1916 op grond van het naastgelegen Eikenhoven. Het ontwerp is van J.C. van Dusschoten.

Villa Nelly Ca 1925 Prentbriefkaart

Naast het huis 'Nelly' staat villa 'Eikenhoven'.

Villa Eikenhoven is de eerste en misschien ook wel de mooiste villa op de Utrechtse Heuvelrug in de stijl van de Amsterdamse School. Zij is gebouwd in 1915-16 naar een ontwerp van de Amsterdamse architect Willem Noorlander. De uitvoering van de bouw lag in handen van J.C. van Dusschoten.

Kenmerkend is het gevarieerde gebruik van baksteen. Zowel aan de binnen- als buitenkant van het gebouw zien we in diverse variaties een zigzagmotief: bij het metselwerk bij de ingang en op de schoorstenen, maar ook in de (soms zeshoekige) kozijnen en in de glas-in-loodvensters. En zelfs de sierlijk krullende letters van de naam Eikenhoven boven de ingang en het hekwerk aan de Hoofdstraat zijn in stijl.

Steek Nijendal bij de stoplichten over. Ga rechtdoor en blijf aan de rechterkant van de Hoofdstraat. Sla voorbij villa Providentia (nr. 88) rechtsaf de Emmalaan in.

Aan de linkerkant van deze laan staan diverse onder architectuur gebouwde naoorlogse villa's, misschien worden dat in de toekomst wel monumenten. Maar nu gaat het ons vooral om de villa's aan de rechterkant van deze laan.

Villa 'De Maretak' uit 1900

Op nr. 2 staat de monumentale villa 'De Maretak' uit 1900. Je ziet in het gebouw invloeden van zowel de neogotiek als van de chaletstijl. Vooral de top van de gevel aan de voorkant met kunstig houtzaagwerk en de veranda met houten balustrade zijn in het oog springende elementen van de chaletstijl, terwijl bijvoorbeeld het raam op de eerste verdieping in de veranda eerder neogotisch is. Van 1969 tot 1988 was het een verzorgings- en verpleeghuis van de stichting 'De Maretak', waarvan Tonny Bakhoven (zie Emmalaan nr. 6) verpleeghuisarts en directeur was. Nu is het, onder de naam Villa Emma, een woonzorgcentrum. Emmalaan nr. 6 was het woonhuis van de antroposofische arts Tonny Bakhoven. In haar huis heeft ze altijd een zestal volledig ingerichte kamers ter beschikking gesteld voor crisisopvang aan mensen die acuut onderdak nodig hadden en die nergens anders terecht konden. Na haar overlijden in 2011 heeft de Bakhoven Stichting haar werk voortgezet. Het huis uit 1926 met een rieten kap is een mooi voorbeeld van de landhuisstijl, die in die jaren populair was.

Steek aan het einde van de Emmalaan de dr. Schaepmanlaan schuin naar rechts over.

Landhuis 'De Wingerd'

Anthonius Johannes Wilhelmus Harzing (1869-1941) bouwde het landhuis 'De Wingerd' in 1928 in opdracht van zijn zoon Wim Harzing (1898-1978), die er jarenlang in woonde. Ook dit rietgedekte huis is een mooi voorbeeld van de landhuisstijl.

Wim Harzing was beeldhouwer en had er zijn atelier. Aan de noordkant zie je zowel in het hoofdgebouw als in het bijgebouw grote ramen, die zorgden voor een ideale lichtinval in de ateliers. Wim Harzing maakte vooral religieuze kunst, maar ook het verzetsmonument in de Wildbaan is van zijn hand. Hij was daarnaast een groot pleitbezorger van onderzoek naar en behoud van historisch erfgoed in Driebergen-Rijsenburg en de oprichter van de Stichting Driebergen-Rijsenburg Vroeger en Nu.

Als je voor het huis De Wingerd staat, sla dan linksaf terug de Schaepmanlaan in.

In deze laan zien we een grote variatie aan grotere en kleinere huizen.

De villa op de hoek van de Schaepmanlaan en de Wilhelminalaan (nr. 22) is in 1903 gebouwd in eclectische stijl. De horizontale witte banden in de gevel, en ook de smalle ontlastingsbogen boven de ramen en ingang op de begane grond

Wilhelminalaan 22

zijn neorenaissance elementen, terwijl het raam rechts op de eerste verdieping aan de kant van de Wilhelminalaan omlijst is met een boog met bloemmotieven: typisch Jugendstil.

Op de hoek van de Schaepmanlaan en Prins Hendriklaan (nr. 16) staat een bijzonder houten huis. Het huis is vrijwel identiek aan het huis 'Boschlust', dat staat aan de Arnhemsebovenweg 163. Gelet op de bouwtekening van dat huis,

met het opschrift 'eine Familienwohnung', zijn deze huizen waarschijnlijk begin jaren twintig van de vorige eeuw op basis van een bouwpakket gebouwd naar een Duits ontwerp.

Prins Hendriklaan 16

We vervolgen de Schaepmanlaan, die hier overgaat in de Florastraat. Steek aan het eind van de Florastraat de Rijsenburgselaan over en sla linksaf, het trottoir op aan de rechterkant van de laan.

Aan de rechterkant zien we eerst de uitbreiding uit 1898 van het klooster, aanvankelijk van de Zusters van Liefde, later van de Zusters Ursulinen. Het bakstenen gebouw, ontworpen door Alfred Tepe, is een mooi voorbeeld van zijn sobere neogotische stijl. Boven de ramen en de ingang zien we bijvoorbeeld op de gotiek geïnspireerde bogen.

Voormalig klooster Rijsenburgselaan

Iets verder aan de rechterkant staat het oorspronkelijke klooster uit 1855-56, nu Villa Xaverius (voor verdere informatie: zie de fietsroute op p. 31).

Steek Drieklinken over.

Vanaf dit punt hebben we een mooi uitzicht op de achterkant van de kerk Sint Petrus' Banden, met het wapen van bisschop Zwijsen. Dit wapen is afkomstig van het afgebroken Grootseminarie aan de overkant van de Hoofdstraat. Bisschop Zwijsen was nogal ijdel, en daarom is dit wapen versierd met veel meer parafernalia dan bij zijn positie hoorden. Maar wij hebben er daardoor wel een zwierig geheel aan overgehouden.

Loop rechts van de kerk terug naar het Kerkplein.

Hopelijk nodigt het weer uit voor een ijsje bij La Piazza, met uitzicht op het unieke ensemble in Empire-stijl, en in het bijzonder op nr. 6 (voorheen 8), waar van 1891 tot 1905 de vermaarde architect Alfred Tepe woonde.

Het wapen van Zwijsen

Architectuurfiets/wandelroute Driebergen-Rijsenburg OMD 2025 4,6 km We starten de fietsroute op het Kerkplein

Informatie over het Kerkplein en de kerk Sint Petrus' Banden staat op pagina's 4 en 15.

Ga links langs de kerk de Rijsenburgse laan in, en sla na de verkeersdrempel linksaf Drieklinken in.

Meteen aan de rechterkant zien we de witte villa 'Xaverius'. Deze villa is in 1855-56 gebouwd in opdracht van Thomas van Rijckevorsel, een nazaat van Petrus Judocus van Oosthuyse. Van Rijckevorsel schonk de villa aan de Zusters van Liefde van Tilburg uit dankbaarheid voor de verzorging van zijn zieke vrouw door een van de zusters.

Naast Villa Xaverius aan Drieklinken ligt de Rooms-Katholieke begraafplaats uit 1872. Op deze begraafplaats staan achteraan twee gebouwtjes in neogotische stijl: in het midden een grafkapel uit 1891 ter nagedachtenis aan de familie Van Vessem en links achter een baarhuisje, in 1873 gebouwd door Jan Appels, waarschijnlijk naar een ontwerp van architect Van den Brink die ook het Grootseminarie ontwierp.

Links op Drieklinken zien we een schuur uit 1905, ook in neogotische stijl. Bijzonder zijn de smalle zogenaamde blindnissen in de gevels. Deze schuur is ontworpen door de beroemde architect Alfred Tepe. Nu behoort deze schuur, die onlangs is gerestaureerd, bij de boerderij aan de Buzziburglaan, maar vroeger stond deze schuur in een weiland dat in de volksmond Tepes tuin heette. Tepe woonde zelf namelijk in de buurt, op Kerkplein nr. 8, en zijn tuin had destijds een directe verbinding met dit weiland.

Boerderij Buzziburg

Rechts van de schuur haaks op Drieklinken zien we verderop nog een rij eikenbomen. Deze stonden vroeger langs het Eikenlaantje, dat ook wel de 'laan van vermaak' ofwel het Hellegat werd genoemd. Dit laantje was toen de verbinding tussen Hoofdstraat en Drieklinken. Pas in 1910-13 werd de Buzziburglaan, aan de andere kant van boerderij Buzziburg, aangelegd. Vanuit de Buzziburglaan

Voormalig pension 't Weidehuis

kijk je dus eigenlijk tegen de achterkant van de voormalige boerderij aan.

De route gaat verder over Drieklinken.

Aan de rechterkant staat op nr. 59-61 het in 1909 gebouwde voormalige pension 't Weidehuis. Het is inmiddels een dubbel woonhuis en een mooi voorbeeld van villabouw uit die tijd, met afwisselend witte bepleistering en schoon metselwerk en met bogen boven de vensters.

De route over Drieklinken buigt aan het eind naar links.

Cultuurhoek

Links is de Cultuurhoek. Die is gevestigd in de voormalige stalhouderij, later taxionderneming van de firma Hoek. De hoge zolders met hooiluiken en hijsbalken waren oorspronkelijk in gebruik als hooiopslag voor de paarden van de stalhouderij.

Sla na de Cultuurhoek rechtsaf de Engweg in. Na enige tijd zien we aan de rechterkant de Immanuelkerk.

Op nr 2-2a staat een mooi voorbeeld van een woonhuis met bedrijfsruimte uit eind 19^e eeuw. Onder het dak van de werkplaats zie je nog de hijsbalk. Door de voormalige inrijdeuren kijk je nu naar binnen bij kookatelier Bij Randolph. Het woonhuis was vroeger lager. In 1933 werd er in opdracht van T.J. de Heus, die in de werkplaats een elektrische maalderij had, door H.E. van Amerongen een extra verdieping op gezet.

Ga weer terug langs de Engweg. Na enige tijd zien we aan de rechterkant de Immanuelkerk.

In november 1887 vond er landelijk een afscheiding plaats van de Nederlands Hervormde Kerk. Met deze Doleantie ontstond ook in Driebergen de 'Nederduitsch Gereformeerde Kerk'. Toen dominee

Immanuelkerk

Barger in Driebergen zich hiertoe bekende, werd hij geschorst door de Nederlands Hervormde Kerk. Ongeveer 200 gemeenteleden volgden hem. Al spoedig ontstond behoefte aan een eigen kerkgebouw. In januari 1888 vond de aanbesteding plaats en al in juni 1888 kon de nieuwe kerk aan de Engweg in gebruik worden genomen. In dezelfde maand werd besloten tot de bouw van de naastgelegen pastorie, een prachtig voorbeeld van een huis in chaletstijl. De kerk was aanvankelijk een eenvoudige bakstenen zaalkerk, met een toren in de voorgevel. In 1937 werd de kerk fors uitgebreid met een zijvleugel, waarin ook het orgel werd geplaatst. In de jaren tachtig van de vorige eeuw werd het zalencomplex achter de kerk uitgebreid en het interieur gemoderniseerd, met een nieuw liturgisch centrum. In 2004 werden (delen van) de Nederlands Hervormde Kerk en Gereformeerde Kerk weer samengevoegd in de Protestantse Kerk in Nederland (PKN). De Immanuelkerk, zoals de Engwegkerk inmiddels al jarenlang heette, sloot in 2014 als kerk van de PKN. Al gauw bleek dat de Christelijk Gereformeerde Kerk, die kerke aan de Oranjelaan, behoefte had aan een groter kerkgebouw, en in 2016 werd de Immanuelkerk aangekocht en werd met een grondige renovatie de modernisering van 2004 grotendeels ongedaan gemaakt.

Immanuelkerk - Interieur

Na de Immanuelkerk vervolgen we de route over de Engweg.

Al gauw komen we aan de rechterkant bij het hek van landgoed Dennenburg. In 1650 liet Pieter Uyttenboogaert hier de hofstede Dennenburg bouwen. Joseph Elias van der Muelen, zoon van de burgemeester van Utrecht, liet de hoeve afbreken en liet er in 1728 een buitenhuis bouwen.

Dennenburg

Het landgoed werd uitgebreid tot 130 hectare: het liep van de Arnhemsebovenweg tot aan de Langbroeker Wetering. Zowel het huis als de tuin waren geënt op de classicistische stijl. Begin 19^e eeuw werd de tuin heringericht volgens de toen in zwang zijnde landschapsstijl, maar delen van het classicistische tuinontwerp bleven bestaan. In 1889 kocht J. Manger Cats het landgoed, liet het buitenhuis afbreken en een nieuw huis neerzetten. De ingangspartij heeft classicistische trekken in Lodewijk XIV-stijl. Nadat in 1975 de familie De Lanoy Meijer het inmiddels tot 18 hectare teruggebrachte landgoed had verlaten, raakte het onder de nieuwe eigenaren in verval. De huidige eigenaar heeft zich ingespannen om Dennenburg weer de oude allure te laten krijgen.

Na Dennenburg is rechts het Kloosterlaantje. U kunt daar aan de linkerkant even uitrusten op het gedichtenbankje. Elke week wordt daar een gedicht opgehangen.

Fiets van het Kloosterlaantje terug naar de Engweg en sla daar rechtsaf.

De monumentale, volgens Gaasbeek classicistisch vormgegeven dwarshuisboerderij (later bekend als boerderij Wijnen) op de hoek stamt uit 1876. De naastgelegen schaapskooi is veel ouder, waarschijnlijk uit de 18^e eeuw.

Sla linksaf de Rosariumlaan in, negeer enkele zijwegen en kruisingen.

Aan de linkerhand zien we nu het Rosarium. Dit is in 1936 aangelegd als werkverschaffingsproject.

Sla aan het eind van het Rosarium rechtsaf de Ninaber van Eijbenlaan in, vervolgens aan het eind rechtsaf en meteen weer linksaf, de Esmeijerlaan in. Steek aan het eind de Akkerweg over.

Marokkaanse en Turkse Moskeeën

We komen nu bij twee moskeeën. Op nr. 3 de Marokkaanse Annasr Moskee en op nr. 1 de Turkse Haci Bayram Moskee. Ze zijn begin deze eeuw gebouwd, nadat op ongeveer dezelfde plek een paar noodgebouwen stonden. Terwijl de buitenkant van deze gebouwen niet zo bijzonder is, is een bezoek aan de binnenkant zeker aan te raden. Vooral het tegelwerk in de Turkse moskee, en de mihrab (gebedsnis die wijst naar Mekka) en

de mimbar (de preekstoel) in beide moskeeën zijn mooi uitgevoerd.

Vervolg de Akkerweg langs Parkflat Beukenhorst (hier was vroeger de buitenplaats Dennenhorst) en sla bij de rotonde aan de Hoofdstraat linksaf, het fietspad op.

Voorbij de Buntlaan ligt rechts Park Welgelegen. Vanaf 1817 stond hier een buitenhuis in 'Engelse stijl'. Het werd in 1855 uitgebreid met een veranda, voorzien van een decoratieve lijst met allerlei pinakels. Rond 1900 werd het verbouwd tot een neoclassicistisch huis, met een extra verdieping. Kort na de Tweede Wereldoorlog werd het huis gesloopt, nadat het door de geallieerden was gebombardeerd omdat de Duitsers het gebruikten als munitiedepot. Een groot deel van het park, in de klassieke Engelse landschapstijl, is gelukkig behouden. In 1953 startte de bouw van een landhuiscomplex met 29 witte woningen in de stijl van de Delftse School.

Sla bij de stoplichten linksaf, de Hogesteeg in. Meteen links is daar Villa Sterrebosch.

Villa Sterrebosch

De naam Sterrebosch is ontleend aan de plek waar de markante villa staat: hier was vroeger een sterrebos (een bos met daarin lanen in de vorm van een ster) van het landgoed Dennenburg. De villa is in 1905-1906 door de firma Van Dusschoten gebouwd. Het gebouw heeft elementen van

Jugendstil. Dat is bijvoorbeeld te zien aan de geveltoppen en de vorm en omlijsting van de vensters. De binnenkant is door de IVA Business School flink verbouwd, maar wel in stijl. Er zijn nog mooie glas-in-lood ramen.

Ga weer terug naar de Hoofdstraat en sla daar linksaf.

Neem de eerste weg links, de Parklaan.

Op de hoek van de Hoofdstraat en de Parklaan (links) staat een voor Driebergen bijzonder gebouw uit 1932. Qua bouwstijl heeft het pand elementen van de Amsterdamse School, het Functionalisme en De Stijl. Als we kijken naar de verhoudingen in de bakstenen wand aan de kant van de Parklaan, lijkt het wel of de architect zich heeft laten inspireren door een schilderij van Mondriaan, met al die verticale en horizontale vlakken. Bijzonder zijn ook de uitstekende halfronde glazen etalage, en de band van blauwe en zwarte tegels.

Even verder aan de linkerkant, op nr. 7, staat de Parklaankerk.

Parklaankerk

De Parklaankerk heeft mooie elementen van de Amsterdamse Schoolstijl. De kerk is in 1929 gebouwd in opdracht van de Vrijzinnig Christelijke Vereniging Driebergen-Doorn, een afdeling van de Nederlandse Protestantenbond, naar een ontwerp van de architecten Jan en Theo Stuivenga uit Zeist. Het is een bakstenen zaalkerk. Vooral het decoratieve ruitvormige metselwerk boven de ingang is kenmerkend voor de Amsterdamse Schoolstijl.

Ga weer terug naar de Hoofdstraat en sla daar links af.

Vlak voorbij de Lindelaan (let op de stoplichten) staat op nr. 149 een villa in een in Driebergen weinig voorkomende bouwstijl: Jugendstil is hier gecombineerd met een door de architectuur van Berlage geïnspireerde ingangspartij. Kenmerkend

Hoofdstraat 149

daarvoor zijn bijvoorbeeld de gemetselde balustrade en de bogen aan de rechterkant.

Schuin daartegenover zien we op de nrs. 180 en 178 twee monumentale villa's in een bijzondere combinatie van neorenaissance- en chaletstijl. De chaletstijl zie je vooral bovenin de topgevel, met

het houtsnijwerk. Voor de neorenaissance zijn kenmerkend de horizontale banden.

We vervolgen de Hoofdstraat voorbij de Traaij.

Naast het horecapand op de hoek (voorheen bankgebouw) staat de voormalige woning van dokter Beelaerts van Blokland. Opvallend zijn het torentje en het oeil-de-boeuf zolderraam.

Even verder staat de Grote Kerk.

De Grote Kerk heeft een lange historie. In 1381 is er al sprake van een 'capellen van Driberghe'. Dit kapelletje is tijdens de troebelen rond de reformatie rond 1585 door brand verwoest. In 1651 wordt in kerkelijk opzicht Driebergen van Zeist afgesplitst en in 1656 wordt een nieuwe zeskantige kapel gebouwd. Deze kapel was in 1829 zo bouwvallig dat besloten werd tot de bouw van een nieuwe kerk. Het werd een gebouw in een eenvoudige waterstaatsstijl, met een toren in het midden van de gevel. In 1927 vond vrijwel volledige nieuwbouw plaats, naar een ontwerp van H.E. van Amerongen. Sommigen zien, in onder meer de manier waarop gebruik is gemaakt van baksteen, stijlinvloeden van de Amsterdamse School.

Na een bezoek aan de Grote Kerk rijden we over de Hoofdstraat door tot aan Sparrendaal aan de rechterhand.

Over het illustere Sparrendaal zijn al talloze boeken en artikelen geschreven. In 1642 kocht mr. Jacob van Berck, onder meer griffier van het Hof van Utrecht, de hofstede die lag op het terrein waar nu Sparrendaal is. Deze hofstede is in 1672 (het 'Rampjaar' met Franse bezetting) of 1673 in vlammen opgegaan. De achterkleinzoon van Jacob, ook een Jacob van Berck, was rond 1750 burgemeester van Utrecht, en liet er het huidige

Sparrendaal

‘Sper en Dal’ bouwen. Enerzijds heeft het gebouw kenmerken van het Hollands classicisme (ook wel ‘voornaam classicisme’ genoemd). Dat zien we vooral aan de toepassing van de juiste proporties en onderlinge verhoudingen: symmetrie in de gevels, met de hoofdingang in het midden, en daaromheen evenveel even grote ramen. Anderzijds is in de versierende elementen de stijl van Lodewijk XV (rococo) toegepast. Dat zien we vooral bij de ingangspartij, met rocailles (de asymmetrische schelpachtige motieven aan beide zijden van de deur onderaan de omlijsting). Ook de achterkant van het gebouw heeft een ingangspartij in de stijl van Lodewijk XV. Het interieur is ook in deze imposante stijl uitgevoerd met rijk gedecoreerde stucplafonds en schoorsteenmantels. Zeker een bezoek waard zijn de geschilderde behangsels en de onlangs gerestaureerde vogelvluchtkaart van Verriek uit 1758, met daarin veel randafbeeldingen die mooie en diverse beelden geven van de buitenplaats in die periode.

Na Sparrendaal rijden we verder over de Hoofdstraat.

Na de kruising met stoplichten (Buzziburglaan en Park Seminarie) staat rechts het Schaepmanmonument. Dit monument is in 1908 opgericht ter herinnering aan Prof. dr. Herman Schaepman (1844-1903). Dr. Schaepman was aan het Grootseminarie verbonden, eerst als student en later als hoogleraar. Daarnaast was hij politicus en dichter. Deze functies zijn afgebeeld op het monument. Dit is het enige bouwwerk in Driebergen van Pierre Cuypers, de beroemde architect van onder meer het Rijksmuseum in Amsterdam.

Schaepmanmonument

We vervolgen de Hoofdstraat, en komen aan bij het Wapen van Rijsenburg.

Het Wapen van Rijsenburg is samen met Kerkplein en kerk Sint Petrus' Banden in opdracht van Petrus

Judocus van Oosthuyse door Adrianus Tollus ontworpen. De herberg (die tevens tot 1859 rechthuis was) is in 1811-1813 gebouwd. Het is een gebouw in neo-classicistische stijl, je ziet bovenin nog een klein fronton. De oorspronkelijk bakstenen voorgevel was symmetrisch ingedeeld, negen traveeën breed. Omstreeks 1870 werd de voorgevel bepleisterd.

Naast de huidige herberg stonden ook een koetshuis, en aan de andere kant een gebouw in de stijl van het kerkplein (beide eind 19^e eeuw gesloopt), en bovendien was er een 'tuin van vermaak'.

In de tweede helft van de 19^e en het eerste kwart van de 20^e eeuw functioneerde de herberg regelmatig als aanlegpunt en keerpunt in de zogenoemde Grote Studentenrijtoeren van het Utrechtse Studenten Corps. Het ging er soms wild aan toe. Uit deze evenementen moeten de verhalen stammen van wedstrijden om de mooiste

Wapen van Rijsenburg met koetshuis, 1863

sterren in tafelborden te krijgen door ze op elkaars hoofden te slaan, de smijtpartijen met taarten en de verhalen over het meesmokkelen van karbonades door de ongetwijfeld minder bedeelde koetsiers en jockeys.

In de periode 1889-1935 stond het Wapen bekend als hotel Schols. Eerst was Willem Schols sr. de eigenaar, later waren dat zijn zoons. Zijn dochter trouwde met de architect A.J.W. Harzing (de vader van de beeldhouwer Wim Harzing). Harzing bouwde in 1904 een vaste serre aan de voorkant en een muziektent in een kinderspeeltuin. In 1935 is het pand onder de nieuwe eigenaars, de familie Werkhoven, fors verbouwd door Van Dusschoten samen met de gemeentearchitect H.E. van Amerongen. De werkplaats achter de herberg werd omgebouwd tot garagebedrijf met benzinepomp en In de jaren zeventig kwam er een feestzaal met discobar. Die zijn weer verdwenen onder latere eigenaars, maar het Wapen is een geliefd restaurant gebleven.

Hier is het einde van de fietsroute, een mooie plek om met een hapje en een drankje even terug te blikken.

Overige informatie en activiteiten

Zaterdag 13 september 13:00–17:00 en
zondag 14 september 13:00–16:30 uur

Ruim een week voorafgaand aan de Open Monumentendagen is op veel adressen in Driebergen-Rijsenburg een folder met nadere informatie verkrijgbaar. De meest actuele informatie over opening van monumenten en wat er te doen is tijdens de Open Monumentendagen staat op de website www.openmonumentendag.nl/comite/driebergen-rijenburg en op de app (zie ook de QR-code op de achterkant van dit boekje).'

Er is een informatiepunt voor de Open Monumentendagen zaterdagmiddag 13 september in het Poortgebouw van Vroeger en Nu (Traaij 104-106) en zondagmiddag 14 september op het voorterrein van Sparrendaal.

Zaterdag 13 september 13:00 uur is de officiële opening van de Open Monumentendagen met burgemeester Naafs in het Poortgebouw van Vroeger en Nu, met ook suggesties voor Monumenten van de Toekomst.

In het Poortgebouw is ook een tentoonstelling over buitenplaatsen in Driebergen. In de Grote kerk en de Cultuurhoek zijn tentoonstellingen over de geschiedenis van deze gebouwen.

In veel monumenten zijn doorlopend korte rondleidingen. Langere rondleidingen zijn er op speciale tijdstippen:

Zaterdag 13 september 14:30 door Rijsenburg vanaf het Kerkplein

Zaterdag 13 september 14:30 en 16:00 bij Hoofdstraat 84

Zondag 14 september 13:30 en 15:00 in Park Beukenstein.

Zondag 14 september 11:00 verzorgt het Muziekfestival Utrechtse Heuvelrug een concert op Sparrendaal. Verder zijn er muziekoptredens in onder meer de Parklaankerk, de Cultuurhoek en de Grote Kerk.

Zaterdag 13 september 16:00 verzorgt Architect Martijn van Raaij in de Parklaankerk een lezing over architectuur in Driebergen.

Voor kinderen in de basisschoolleeftijd is er een speurtocht. Een speurtochtboekje met prijsvraagformulier is ruim een week van te voren verkrijgbaar bij IJssalon La Piazza op het Kerkplein en de meeste basisscholen in Driebergen-Rijsenburg.

Gebruikte literatuur en bronnen

- Folman, Anna M. (2004 2e dr). *Sparrendaal, een voorbeeldige buitenplaats*. Den Haag: De heren van.
- Folman, Anna M. (2010). *Architectuur van de 20e eeuw in Driebergen*. Postertentoonstelling. Driebergen-Rijsenburg: Vroeger en Nu.
- Gaasbeek, Fred & Van Ginkel-Meester, Saskia (1996, 2002). *Driebergen-Rijsenburg, geschiedenis en architectuur. Monumenten-inventarisatie Provincie Utrecht*. Driebergen Rijsenburg: Stichting Kleine Geschiedenis van de Heuvelrug.
- Marlet, George Jr., & Marlet, Gerard (2010). *Banden voor het leven. 200 jaar Petrus' banden*. Driebergen-Rijsenburg: Parochie Sint Petrus' banden.
- Van Bommel, Ton (2021). *Timmerlieden, aannemers en architecten*. Poster. Driebergen-Rijsenburg: Vroeger en Nu.
- Van Bommel, Ton (2021). *Buitenplaatsen*. Poster tentoonstelling. Driebergen-Rijsenburg: Vroeger en Nu.
- Van Groningen, Catharina L. (1999 en 2000). *De Utrechtse Heuvelrug – De Stichtse Lustwarande, deel 1: Buitens in het groen; deel 2: Dorpen en landelijk gebied*. Zwolle: Waanders.
- Vroeger en Nu tijdschrift, diverse artikelen uit de jaargangen vanaf 2000.
- Werkhoven, Annet (2017 – 2022). *Aan de Stichtse Lustwarande. Bekende en minder bekende landgoederen, buitens en villa's*. 5 delen. Nijkerk: Nabij Producties.

Verantwoording afbeeldingen

- Beeldbank Regionaal Archief Zuid-Oost Utrecht: p. 7, 18, 25
- Dengerink, Jurriën: p. 4, 16, 17, 27, 28, 29, 32, 33, 41
- Folman, Anna: p. 3, 19, 23, 24
- Funda website: p. 12
- Gloerich, H.: p. 30
- Reliwiki - database van religieus erfgoed: p. 35
- Smorenburg, René: p. 29
- Veldt, Arjen: p. 9
- Vroeger en Nu tijdschriftarchief: p. 5, 6, 8, 10, 11, 13, 14-15, 18, 22, 25, 33, 36, 38, 42, 43
- Wagner-Soeters, Renée: p. 37, 39
- Wal, A.J. van der, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: p. 3, 20, 26, 34, 40
- Werkhoven, Annet: p. 21

Dit boekje is ter gelegenheid van de Open Monumentendagen (OMD) op 13 en 14 september 2025 uitgegeven door het OMD-comité Driebergen-Rijsenburg. 'onderdeel van Vroeger en Nu.

Het landelijke thema van de OMD is dit jaar 'Erfgoed & Architectuur, gebouw(d) om te blijven'.

Het eerste deel van dit boekje is een introductie op de architectuurstijlen, architecten en aannemers van monumenten in Driebergen-Rijsenburg. Het tweede deel is een wandelroute van 3 km door Rijsenburg en Park Beukenstein. Het derde deel is een fiets- of wandelroute van 4,6 km in de bebouwde kom van Driebergen-Rijsenburg. Beide routes geven, ook buiten de OMD, een mooi beeld van het rijke monumentenbestand in het dorp. Tenslotte biedt het boekje informatie over diverse activiteiten tijdens de OMD.

De meest actuele informatie over de openstelling van monumenten etc. staat op de website www.openmonumentendag.nl/comite/driebergen-rijenburg (zie de QR-code linksonder) en op de app 'Open Monumentendagen' (QR-code rechtsonder).

